

Sylwester
Milczarek

Kultura łowiecka w świecie islam

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

DIALOG

Sylwester Milczarek

Kultura łowiecka w świecie islamu

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

Do druku opiniowali
Prof. dr hab. Marek M. Dziekan
Prof. dr hab. Jan J. Milewski

Redakcja i korekta Barbara Stahl

Konsultacja arabistyczna Katarzyna Pachniak

Okładka Kinga Walter

Skład i łamanie Marcin Hołdak

Aneks 3 zawiera fragmenty z: Usama Ibn Munkidh, *Księga pouczających przykładów*, tłum. z j. arabskiego Józef Bielawski, Wydawnictwo Ossolineum, 1975, s. 195-205, 317-367.

Fotografie 1, 2, 3 pochodzą ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie (fot. Piotr Ligier), 4 i 5 ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie.

W książce zastosowano transkrypcję spolszczoną, w aneksach 1 i 2 - naukową, w aneksie 3 zachowano pisownię oryginału.

© Copyright by Wydawnictwo Akademickie DIALOG 2002

ISBN ePub 978-83-8002-077-1

ISBN mobi 978-83-8002-081-8

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

Tel./faks: (022)6208703

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

www.wydawnictwodialog.pl

Skład wersji elektronicznej:

Virtualo Sp. z o.o.

VIRTUALO
Digital platform of tomorrow

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

Spis treści

Dedykacja

SŁOWO WSTĘPNE

I ŚWIAT MUZUŁMAŃSKI I JEGO SUBKULTURY Z PUNKTU WIDZENIA KULTURY ŁOWIECKIEJ

II PODSTAWY KULTURY MUZUŁMAŃSKIEJ A KULTURA ŁOWIECKA

III POLOWANIE JAKO KONIECZNOŚĆ ŻYCIOWA, ZABAWA I SPORT

IV MAGIA, PRZESĄDY I MODLITWY ZWIĄZANE Z ŁOWAMI

V WYJAZD NA WIELKIE ŁOWY

VI BRONŃ MYŚLIWSKA

VII OBOZOWISKO

VIII CZAS WOLNY NA POLOWANIU

IX MEDYCyna NA ŁOWACH

X PRAWO ZWIĄZANE Z ŁOWAMI

XI MODLITWY

XII SOKOLNICTWO

XIII PIES W KULTURZE ŁOWIECKIEJ MUZUŁMANÓW

XIV POLOWANIE Z KOTAMI ŁOWCZYMI

XV ZWIERZĘTA TOWARZYSZĄCE W ŁOWACH

XVI CHARAKTERYSTYKA POLOWAŃ W REJONACH SUBKULTUR ŁOWIECKICH

XVII KULTURA ŁOWIECKA TATARÓW POLSKO-LITEWSKICH

XVIII RYBOŁÓWSTWO ŚRÓDLĄDOWE W ŚWIECIE ISLAMU

XIX ETOS ŁOWIECKI W MUZUŁMAŃSKIEJ SZTUCE I RZEMIOŚLE

ZAKOŃCZENIE

WYBRANE POZYCJE BIBLIOGRAFICZNE

ANEKS I

ANEKS 2

ANEKS 3

SPIS ILUSTRACJI

NOTA O AUTORZE

O wydawnictwie

Przypisy

Wszystkie rozdziały dostępne w pełnej wersji książki.

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

„ Bo świat cały jest jak baśń - i tyle.
Nikt na nim nie pozostanie - ani oprawca, ani ofiara."

Ferdousi *Szahname*

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

SŁOWO WSTĘPNE

„Każde zwierzę ma prawo do poszanowania”.

Z Deklaracji praw zwierząt

UNESCO 1978

Chwała i sława nieskończona Temu,
który świat stworzył,
którego istnienie jest konieczne,
który łaską swoją, szczerze rozdawaną,
dał ludziom rośliny i zwierzęta.
Wyznawcy dobrych zasad,
umocnieni prawami Prawdziwego Posłannika,
nie czynią złych postępów,
by ziemi nie obrócić w pustynię, a pustyni w pustkę. Ludzie! Stwórca powiedział:
„Zwierzęta na ziemi i ptaki w powietrzu
są to, jako i wy, Jego stworzenia” (K. 6:38).¹

Takim wezwaniem-inwokacją, poprzedzoną zwykle formułą basmala: „W imię Allaha Miłosiernego, Miłościwego”, rozpoczynano w kręgu kultury muzułmańskiej traktaty naukowe i dzieła literackie. W języku polskim nie powstało dotąd opracowanie, które całościowo ujmowałoby zagadnienie kultury łowieckiej muzułmanów.

Definicji tej kultury jest kilka. W tej publikacji przyjęto następującą: Kultura łowiecka to całokształt duchowych i materialnych osiągnięć łowiectwa. W jej zakres wchodzi historia łowiectwa, zwyczaje i tradycje, przedmioty i obiekty materialne związane z łowiectwem, rzemiosło, malarstwo, rzeźba, muzyka i inne sztuki inspirowane łowiectwem w danym kręgu kulturowym.

Niniejsza praca została napisana z myślą o szerokim kręgu odbiorców. Orientaliści znajdą w niej zapewne wiele uchybień filologicznych, nie powinno to jednak umniejszać wartości samej książki, w pisanie której autor włożył wiele wysiłku i starał się rzetelnie wywiązać z narzuconego sobie zadania.

Niniejsza próba przedstawienia kultury łowieckiej muzułmanów na tle ich religii, historii, geografii, sztuki i rzemiosła nie wyczerpuje tego rozległego tematu, lecz stanowi dość istotny przyczynek.

Człowiek, zwierzę najdrapieżniejsze z drapieżnych, zabija nie tylko z konieczności, w celu zdobycia pożywienia, ale również dla przyjemności, dla zaspokojenia swojej próżności i żądz mordowania, i nazywa ten proceder „sportem myśliwskim”. Od zarania dziejów uśmiercił on niezliczoną ilość niewinnych zwierząt. Myśliwy-sportowiec zabija nie z głodu, nie w obronie własnej, nie w stanie wyższej konieczności, lecz dla poklasku lub satysfakcji.

Bogowie, odkąd zaczęli ingerować w sprawy ludzkie, do polowań mieli stosunek ambiwalentny: jedni im sprzyjali i patronowali, inni - jak Bóg żydów, chrześcijan i muzułmanów - zabraniali zabijania zwierząt dla przyjemności.

Niech na kartach tej książki powstaną duchy ludzi i zwierząt. Niech raz jeszcze stanie do walki myśliwy i zwierzę. Los jednych i drugich tylko doraźnie się różni z reguły zwierzę ginie wcześniej - ale w ostatecznym rozrachunku wszystkich myśliwych spotka taki sam koniec jak wielkiego myśliwego Bahrama Gura.

Na nic zda się tu przestroga. Ludzi nadal kuszą pieniądze, przygoda i sława, więc zwierzęta giną z

rąk myśliwych i kłusowników. Ci ostatni dla zysku mordują bez opamiętania nawet gatunki zagrożone wyginięciem. Dopóki więc nie zmieni się mentalność ludzi, dopóki nie zniknie głód i nędza, a moźni tego świata zabijanie nazywać będą uczestnictwem w misterium, dopóty los zwierząt będzie zagrożony.

Praca nosi tytuł *Kultura łowiecka w świecie islamu*. Ale w pojęciu „kultura” nie mieści się zabijanie bez potrzeby. Jednakże łowiectwo, z racji tego, że jest zjawiskiem społecznym, wymaga opracowania.

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna

I

ŚWIAT MUŻUŁMAŃSKI I JEGO SUBKULTURY Z PUNKTU WIDZENIA KULTURY ŁOWIECKIEJ

W 622 roku ery chrześcijańskiej pewien mieszkaniec Mekki- naonczas mniej więcej pięćdziesięcioletni, opuszczał ją wraz z garstką wiernych mu ludzi. Banita, znany pod imieniem Mahomet (ar. *Muhammad*), musiał uchodzić z rodzinnego miasta, gdyż od pewnego czasu bluźnił arabskim bogom. Głosił mianowicie, że Bóg jest jeden, a on jest Jego Wysłannikiem. Zwolennicy nowego proroka przystali do niego, gdyż uwierzyli jego idei, a może też dlatego, że kierowali się znaną prawdą sformułowaną przez Abu al-Ajna: „Wszystko, co nowe, ma swój urok”. Tak czy inaczej, ta grupka ludzi wpłynęła na bieg historii świata. Charyzma Mahometa zwyciężyła. Prorok stał się twórcą islamu, jednej z trzech największych monoteistycznych religii. Wyjście prozelitów z Mekki do Jasrib (dzisiejsza Medyna), zwane hidżrą, uważa się za początek nowej ery mużułmańskiej.

Nowa religia bardzo szybko rozprzestrzeniała się i zdobywała wielu wyznawców. W ciągu jednego stulecia granice świata mużułmańskiego rozciągnęły się od Półwyspu Iberyjskiego po Chiny. Także później islam systematycznie podbijał nowe tereny, ale proces ten przebiegał już znacznie wolniej niż w I wieku hidżry. W stosunkowo krótkim czasie religia oparta na zasadach koranicznych zdominowała wszystkie sfery życia neofitów i wytworzyła wspaniałą cywilizację, której rozwój trwa do dzisiaj. **Wydawnictwo Dialog(s) Copyright Włascicielka i wydawca elektroniczna** Właśnie z datą tego studium będzie przedstawienie aktywności cywilizacyjnej mużułmanów w różnych regionach geograficznych i w różnym czasie.

Islam powstał w mieście położonym w pustynnej oazie i przez kilkadziesiąt lat był „religią pustyni”. W miarę jednak jak zdobywał nowe terytoria (Persję, Hiszpanię czy Indie), w swą orbitę wciągał ludy, których rodzima kultura przewyższała dokonania cywilizacyjne Beduinów. Z czasem powstała tam nowa jakość kulturowa z silnymi naleciałościami autochtonicznymi.

Niektóre środowiska mużułmańskie wytworzyły subkultury dość odległe od nurtu arabskiego. Czynnikiem, który powodował tak wyraźne zróżnicowanie, był izolacjonizm wyznawców Mahometa. Żyjąc w diasporze, w otoczeniu obcym kulturowo, i niekiedy przyjmując pewne wzorce kultury miejscowej, wytworzyli oni subkultury mużułmańskie. W skrajnych przypadkach, kiedy izolacja była znaczna, powstawały tzw. wyspy islamu z „endemiczną kulturą”, taką jak kultura mużułmanów sycylijskich czy Tatarów polskich.¹

Dzisiaj świat islamu jest rozległy. Wyznawcy tej religii zamieszkują zwarty pas ziemi od Zielonego Przylądka (Senegal) po Mindanao (Filipiny) i od Tatarstanu nadwołżańskiego po Tanzanię w Afryce Wschodniej. Na tak wielkich obszarach nie mogła ukształtować się jednolita kultura, zwłaszcza że na długo przed wkroczeniem islamu istniały tam wysoko rozwinięte cywilizacje. Na ich styku z dominującym islamem powstawały subkultury mużułmańskie.

Kultura łowiecka jest węższym pojęciem niż kultura rozumiana ogólnie i stanowi jedynie drobną jej część. W poszczególnych subkulturach ukształtowały się własne tradycje, zwyczaje i obyczaje łowieckie.

Dla potrzeb tego studium wyodrębniono następujące subkultury:

- arabsko-lewantyńską,
- persko-indyjską,
- mauretańską (andaluzyjsko-maghrebijską),
- sinomuzułmańską,
- malajsko-sundajską,
- turecko-tatarską wraz z jej odłamami:
 - a) anatolijsko-rumelijskim,
 - b) kipczackim,
 - c) endemicznym islamem polskim,
- „czarny islam” wraz z jego odłamami:
 - a) sudańsko-suahilijskim,
 - b) Sahelu Zachodniego,
- muzulmańskie endemiczne subkultury współczesne.

Subkultura arabsko-lewantyńska

Za wzorzec uznano subkulturę arabsko-lewantyńską, gdyż ludność arabska na tych terenach pierwsza przyjęła islam. Jej kultura i etos zdecydowały o charakterze całej cywilizacji muzulmańskiej. „W ten sposób pogański czas dżahiliji staje się czasem bohaterów kulturowych, czasem demiurgów, którzy wytyczyli drogi, jakimi w dużej mierze podążać miała późniejsza kultura arabska - już naznaczona piętnem swojej religii - islamu”.²

Ludność arabska na terenie dzisiejszej Arabii Saudyjskiej, Jemenu, Jordanii, Libanu, Syrii, Iraku Egiptu w dość krótkim czasie przyjęła islam (z wyjątkiem niewielkich enklaw żydowskich i chrześcijaństwa wschodniego). Właśnie tu powstał kanon kultury muzulmańskiej i stąd rozprzestrzenił się na inne tereny w wyniku arabskich podbojów. Stąd niearabskie ludy czerpały natchnienie i inspiracje.

Wyznawcy Islamu w świecie współczesnym (dane z 1992 roku)

Azja

Państwo	Liczebność
Birma	5 240 000
Bhutan	81 000
Chiny	107 920 000
Filipiny	7 935 000
Hongkong	35 000

Indie	131 932 000
Japonia	500 000
Kambodża	626 000
Korea Południowa	35 000
Korea Północna	400
Laos	1 000
Nepal	1 029 000
Makao	10 rodzin
Mongolia	130 000
Sri Lanka	1 502 000
Tajwan	67 000
Tajlandia	6 808 000
Wietnam	64 000

Europa

Państwo	Liczebność
Austria	86 000
Belgia	443 000
Czechy i Słowacja	3 500
Dania	52 000
Finlandia	3 500
Francja	3 042 000
Grecja	175 000
Hiszpania	137 000
Holandia	438 000
Irlandia	5 000
Islandia	600
była Jugosławia	6 227 000
Luksemburg	4 000
Malta	700
Niemcy	2 119 000
Norwegia	20 000

Polska	2 400
Portugalia	12 000
Rumunia	75 000
Szwajcaria	72 000
Szwecja	52 000
Węgry	6 000
Wielka Brytania	2 135 000
Włochy	150 000
Kraje byłego ZSRR	65 000 000

Australia i Oceania

Państwo	Liczebność
Australia	340 000
Fidżi	60 000
Nowa Kaledonia	

Wydawnictwo Dialog(c) Copyright edycja elektroniczna